

Historické poučení z března 1939

Před čtyřiceti lety — v březnu 1939 — skončila existence Československé republiky, které zasadil smrtelnou ránu hanebný mnichovský diktát v září 1938. Díky blahovůli buržoazních vlád Francie a Anglie okupovala nacistická vojska 15. března 1939 české země, které byly jako Protektorát Čechy a Morava přičleněny přímo k Německu. Brutální koloniální diktaturu zakrývala rouška protektorátní autonomie jen velmi chatrně. Stačí např. uvést, že jako vzor nacisté využili francouzský protektorát nad tuniským bejem z roku 1881. Protektorát Čechy a Morava byl zločinnou formou nepřátelské vojenské okupace českých zemí hitlerovským Německem. Na Slovensku vyhlásili luďáci po dohodě s nacisty již 14. března 1939 klerofašistický slovenský stát. Navenek zůstal samostatný, ale ve skutečnosti byl vazalem hitlerovského Německa. Zakarpatskou Ukrajinu obsadilo horthyovské Maďarsko. Československá republika byla vymazána z mapy Evropy a její národy už nikdy neměly zaujmout místo v řadách svobodných národů Evropy.

Patnáctý březen, stejně jako předchozí kapitulace před mnichovským diktátem, byl logickým vyústěním třídně omezené, protilidové a protisovětské politiky československé buržoazie. Československo, aby se mohlo postavit proti nacistickému ohrožení a útoku, muselo by se opřít o Sovětský svaz. To bylo nutné zejména při zrádcovské politice a postoji Francie a Velké Británie. Rozhodující silou odporu by se musel stát lid, obrana by musela být jen národně revoluční, jakobínská. Jejím jádrem se stávala dělnická třída v čele s komunistickou stranou, jejíž autorita narůstala každým dnem. V rozhodném okamžiku převážily třídní zájmy buržoazie, která byla spjata s imperialistickými kruhy západních velmocí a jim podřízena. Strach buržoazie z lidu se ukázal větší než strach z Hitlera a z toho vyplynula kapitulace, obětování země Hitlerovi. Byl to bankrot tehdejší vládnoucí třídy — buržoazie a statkářů. Vládnoucí třída se ukázala neschopnou uhájit nezávislost země a vydala ji fašistickému dobyvateli.

Mnichovský diktát a následující patnáctý březen ukázal československému lidu věrolomnost západních spojenců. Náš lid se přesvědčil, že své národní a státní zájmy může obhájit pouze ve spojení se Sovětským svazem, který nabízel pomoc česko-

slovenské vládě ještě před Mnichovem a který se rovněž postavil proti mnichovskému diktátu a zůstal věren svým závazkům vůči Československu.

Důvěra československého lidu v Sovětský svaz nebyla otřesena ani v okamžiku nehlubší národní a státní tragédie, v březnu 1939. Tehdy prohlásil Klement Gottwald: „Dějiny českého a slovenského národa nekončí 15. a 16. březnem 1939“ (Gottwald K.: Spisy, sv. IX, Praha 1954, s. 31). Současně Klement Gottwald naznačil jediné možné východisko z národní katastrofy: „A pro Československo platí ještě více než pro všechny jiné malé národy, že nejen třídní otázka dělnické třídy, nýbrž také národní věc všeho lidu je nerozlučně spjata se Sovětským svazem. A proto tato spravedlivá věc zvítězí, děj se co děj.“ (Tamtéž, s. 34.) Otevřený protest sovětské vlády proti hanebnému násilí fašistického Německa byl toho přesvědčivým dokladem.

Český a slovenský národ nebyl schopen osvobodit se z fašistického područí vlastními silami. Řešení tohoto úkolu bylo nerozlučně spjata s celkovým průběhem a výsledkem války, s vítězstvím protifašistické koalice v čele se Sovětským svazem. Národně osvobozenecý boj českého a slovenského lidu byl těsně spjat s bojem SSSR, jehož armáda nesla na svých bedrech hlavní válečné břemeno. Proto 22. červen 1941, den, kdy hitlerovské Německo přepadlo Sovětský svaz a kdy tato mohutná socialistická velmoc vstoupila do druhé světové války, se stal základním mezníkem ve vývoji národně osvobozenecého hnutí doma i v zahraničí. Hrdinný boj sovětského lidu a jeho armády se stal mocným podnětem protifašistického odporu ve všech podrobených zemích Evropy včetně naší země.

Ve společném boji proti fašismu, ať na domácí půdě, nebo v zahraničí se rodilo pevné spojení se Sovětským svazem, právně zakotvené v řadě smluv a státních dokumentů, které postavily bezpečnost našeho státu na kvalitativně nový základ.

Již 18. července 1941 byla z iniciativy sovětské vlády uzavřena československo-sovětská úmluva o spojení ve válce proti Německu, znamenající první skutečné bezvýhradné uznání Československé republiky v jejích předmnichovských hranicích. Skončilo období nejistot, které provázelo československý lid a jeho národně osvobozenecý hnutí. Mezinárodní postavení Československé republiky se do této chvíle od základu změnilo, neboť se stala plnoprávným členem protifašistické koalice.

V československo-sovětské úmluvě byl též zakotven souhlas sovětské vlády s vytvořením československých vojenských jednotek v Sovětském svazu. Tím vznikl základní předpoklad, aby v zahraničí, v socialistickém sovětském prostředí, pod přímým vedením moskevského vedení KSČ vzniklo vojsko, které by svým politickým profilem a bojovou činností odpovídalo závěrům revolučního boje českého a slovenského lidu.

Výsledkem nové situace v domácím a zahraničním odboji, který se odvíjel na pozadí velkých vítězství Sovětské armády, bylo podepsání Smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi ČSR a SSSR, k němuž došlo 12. prosince 1943 v Moskvě. Smlouva definitivně upevnila tehdejší mezinárodní postavení Československa a měla velký vliv na další rozvoj československého národně osvobozenecého hnutí za druhé světové války. Obsahovala ustanovení o vzájemné pomoci ve válce proti fašistickému bloku, závazek neuzavírat během války separátní mír a ustanovení o nejtěsnější poválečné spolupráci a vzájemných hospodářských stycích při plném respektování zásad svrchovanosti a nevměšování. Její platnost byla určena na dvacet let s automatickým prodlužováním na pět let, nebyla-li některou ze stran vypovězena. Smlouva obsahovala i dohodu o všestranné poválečné vzájemné pomoci v případě napadení Německem nebo kterýmkoliv ze států, který by se s Německem spojil.

Podepsání československo-sovětské smlouvy bylo výrazným předělem v dějinách našeho národně osvobozenecého hnutí a současně dokladem progresivního posunu třídních sil v Československu. Smlouva byla vítězstvím a potvrzením správnosti národně

osvobozené linie KSČ, linie, která vedla český a slovenský lid do aktivního protifašistického boje, k přátelství a spojení se Sovětským svazem, do boje za šťastnou budoucnost českého a slovenského národa. Československá smlouva byla současně vyvrcholením dlouholetých snah KSČ o pevné a trvalé zajištění bezpečnosti ČSR. Tuto myšlenku vyjádřil v prosinci 1943 Klement Gottwald: „Nynější smlouva ... zaručuje naší republice plnou pomoc Sovětského svazu proti jakékoli možné agresi ze strany Německa anebo jiných států, které by se s Německem spojily. A my všichni víme: Moc Sovětského svazu, která je už nyní ohromná a která bude v budoucnosti ještě větší, stejně jako slovo Sovětského svazu, na němž možno budovat jako na skále — to je pro nás zárukou, že Mnichov a vše, co po něm následovalo, se více opakovat nebude.“ (Gottwald K.: Spisy, sv. XI, Praha 1954, s. 274.)

Smlouva z 12. prosince 1943, ač byla uzavřena v době války, představovala významný základ pro spolupráci Československa se Sovětským svazem v mírové době. Osvobozené Československo vzešlo z války a protifašistického národně osvobozeného zápasu jako lidově demokratický stát, orientovaný na svého nejmocnějšího a nejvěrnějšího spojence — Sovětský svaz. Tuto historickou skutečnost zakotvil Košický vládní program, program první domácí vlády Národní fronty Čechů a Slováků vyhlášený v Košicích dne 5. dubna 1945. Byl to program národní a demokratické revoluce, koncipovaný a důsledně prosazovaný Komunistickou stranou Československa.

Zahraničně politická koncepce Košického vládního programu vycházela ze skutečnosti, že celý průběh druhé světové války prokázal, že předchozí orientace Československa na západní mocnosti vedla k tragickým koncům. Ustanovení Košického vládního programu o zahraniční politické orientaci lidově demokratického Československa patří k základním pilířům jeho bezpečnosti. Program jednoznačně odpověděl na otázku, co je třeba dělat a oč se musí opírat svoboda naší země a jejího lidu. Košický vládní program vycházel důsledně z litery československo-sovětské smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci z 12. prosince 1943 a stanovil, že vedoucí linií naší zahraniční politiky v budoucnosti bude nejtěsnější spojení se Sovětským svazem. Zdůraznil, že bezpečnost a nezávislost nového státu je zaručena v bratrském svazku se socialistickou velmocí — Sovětským svazem. Tím byl vytvořen jeden z nejvýznamnějších předpokladů k pokojnému přerůstání demokratické revoluce v revoluci socialistickou a pro obranu revoluce.

Idea spojení a přátelství se Sovětským svazem byla definitivně prosazena a zakotvena po vítězství pracujícího lidu v únoru 1948. Stala se základním pilířem politiky strany a státu po celé dosavadní období výstavby socialismu. Únorové vítězství znamenalo ve vztazích novou kvalitu zejména v tom, že československo-sovětské spojení bylo dále rozvíjeno jako vztah dvou socialistických států a bylo postaveno na neochvějný základ socialistického internacionalismu. Na základě socialistického internacionalismu se začala rozvíjet cílevědomá politická, hospodářská, kulturní a vojenská spolupráce nejen se Sovětským svazem, ale se všemi bratrskými zeměmi socialistického společenství. Tato spolupráce se rozvíjí jednak na základě dvoustranných smluv a jednak na půdě kolektivních organizací jako jsou Rada vzájemné hospodářské pomoci a Varšavské smlouvy. Jejich vytvoření znamenalo kvalitativně nový stupeň přátelství, spojení a spolupráce.

Jednota a solidárnost zemí Varšavské smlouvy je dána jednotou politických, ekonomických, ideologických a obranných zájmů a je posilována praktickou činností komunistických stran. Tyto strany, které se řídí principy marxismu-leninismu, dělají koordinovanou politiku, uskutečňují jednotnou strategii a taktiku v boji za mír a sociální pokrok ve světě.

Vytvoření obranné organizace Varšavské smlouvy je předělem v dějinách socialis-

tického Československa a jeho armády. Představuje nový, vyšší stupeň zabezpečení jeho obrany, která je výslednicí kolektivního úsilí členských států, na němž se rozhodující měrou podílí Sovětský svaz a jeho ozbrojené síly. Účastí ČSLA ve svazku armád zemí Varšavské smlouvy se prohloubil internacionální charakter obrany socialistického Československa a současně i jeho podíl na zajišťování vymožeností světového revolučního hnutí, Varšavská smlouva tak vyjadřuje a účelně slučuje národní zájmy s potřebami společné obrany. Nutnost této jednoty vyjádřil soudruh Husák ve svém projevu na poradě komunistických a dělnických stran v Moskvě v roce 1969: „Socialismus v marxisticko-leninském chápání musí slučovat národní a internacionální zájmy dělnické třídy a pracujících mas. Každá jednostrannost vede k omylům. Proto každý, kdo chce socialismus omezovat jen úzkým národním rámcem jednotlivých socialistických zemí, stavěl do protikladu jejich internacionální a národní zájmy, postupuje v rozporu s objektivními potřebami rozvoje socialismu ve světě i národními zájmy jednotlivých zemí“. (Dokumenty moskevských porad komunistických a dělnických stran, Praha 1969, str. 41.)

Internacionální jednota armád zemí Varšavské smlouvy je trnem v oku nepřátel socialismu. Není náhodou, že v období hluboké krize v KSČ i v naší společnosti zaútočily pravicové a antisocialistické síly především na naše internacionální svazky se Sovětským svazem a ostatními socialistickými zeměmi. Cílem jejich útoku se stal samotný smysl budování ozbrojených sil, leninské principy jejich výstavby, zvláště jejich řízení Komunistickou stranou Československa. Záměr revizionistických a antisocialistických sil byl jednoznačný — zbavit dělnickou třídu její revoluční vedoucí síly, komunistické strany. Tyto záměry překazila internacionální pomoc armád socialistických zemí.

Nové vedení strany v čele se soudruhem Husákem soustředilo úsilí především na obnovu internacionálních svazků s našimi spojenci, na obnovu vedoucí úlohy komunistické strany ve všech oblastech života společnosti, především ve státním aparátě a armádě.

Pro upevnění mezinárodního postavení a bezpečnosti socialistického Československa měla a má i nadále mimořádný význam nová Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi ČSSR a SSSR podepsaná dne 6. května 1970 v Praze. „Naše nová smlouva“, řekl při jejím uzavření Leonid Iljič Brežněv, „přebírající štafetu sovětsko-československého přátelství, potvrzuje a zakotvuje všechno to, čeho jsme dosáhli v rozvoji vztahů mezi našimi zeměmi za dobu skoro tří desetiletí. Zároveň přihlíží k současné úrovni naší spolupráce, založené na učení marxismu-leninismu, na zásadách socialistického internacionalismu.“ (ČSSR—SSSR. Přátelství—spolupráce—vzájemná pomoc, Naše vojsko 1970, s. 84.)

Praxe čtyřiceti let, které uplynuly od národní katastrofy v březnu v roce 1939 jednoznačně prokázala neocenitelný význam přátelství a spolupráce, která se rodila a upevňovala ve společném boji proti fašismu.

O toto přátelství a spojenectví se Sovětským svazem, jež přineslo našemu lidu svobodu v roce 1945, jsme se opírali v třídních zápasech v letech 1945 a 1948, v něm jsme nacházeli zahraničně politickou jistotu a garanci i v dalších letech při socialistické přestavbě naší společnosti. Spojenectví se Sovětským svazem chránilo naši zem před otevřenou intervenční činností imperialistického světa a umožnilo našemu lidu a naší straně soustředit se na složité problémy výstavby socialismu u nás a rozvoj materiální, sociální a kulturní úrovně našeho lidu. V souladu s těmito fakty bylo úsilí směřující k upevňování spolupráce, spojenectví a přátelství se Sovětským svazem a dalšími socialistickými zeměmi charakterizováno na XV. sjezdu KSČ jako „úhelný kámen naší zahraniční politické činnosti plně odpovídající zájmům našeho lidu.“